

Közéleti és civil

BESZÉLGETÉS ZUBEK ADRIENNEL

Nem érdekli, soha nem is érdekelte a szimplán jó színház: vallja, és ami ennél fontosabb, színházon belüli és azon kívüli tevékenységeivel egyaránt képviseli, hogy művészetet csak tisztán megfogalmazott célok érdekében érdemes csinálni. Úgy, ahogy a lehet, hogy megint költözés előtt álló Stúdió K Színház teszi. Zubek Adrienn ügyvezető igazgatóval a színház közfeladatairól, utánkövetésről és önképzésről is beszélgettünk.

– A Stúdió K Színház fenntartója a hasonló nevet viselő alapítvány, ugyanakkor a helyiségeitek tulajdonosa részben a Ferencvárosi Önkormányzat, részben az őket magába foglaló épület. Tavaly decemberben derült ki, hogy az önkormányzat úgy döntött: nem hosszabbítja meg a bérleti szerződéseket. Miért?

– Az együttműködésünk hosszú ideig zökkenőmentes volt, magáról a határozatról véletlenül értesültünk a honlap egy eldugott szegletéből. Az indoklás szerint nem írtuk alá az együttműködési nyilatkozatot, ami meghatározza, hogy a kedvezményes bérleti díjért cserébe mit vállalunk az önkormányzat feladatai közül. Sok évvel ezelőtt, amikor ez a nyilatkozat elkészült, az önkormányzat minden civil szervezetét megkérte, hogy válasszon a felsoroltak közül: az esetünkben ez pár perces tárgyalás volt, mert mindegyik jelzett feladat az alapműködésünk része, mint például az ifjúsági vagy az idősfókusz, a generációközi kapcsolatok ápolása, és így tovább. Én alá is írtam, tőlük azonban nem jött vissza aláírva. Mi úgy éreztük, hogy a hivatalt korábban különösebben nem érdekelte, ez hogyan zajlik, azonban amikor kiderült, hogy nem hosszabbítják meg a bérleti szerződésünket, az is világos lett, hogy a korabbinál jóval több dologba akarnak beleszólni, amibe viszont mi nem mentünk bele. Nyíltan beszéltek, elmondták, hogy szükségük van helyiségekre, és önkormányzati rendezvényeket hoznának ide. Természetesen el tudunk képzelni olyan programot, amihez örömmel adjuk a termeinket, olyat is, amivel nem értünk egyet, de képviseltetjük rajta magunkat és az álláspontunkat, szakértőket hívunk, felszólalunk és vitatkozunk, magyarán felhasználjuk a helyzetet, meg persze olyan rendezvény is lehet, amit semmiképpen nem engednénk be ide. Jelen voltunk azon a januári közgyűlésen, ahol újratárgyalták a helyzetet, és aminek az eredménye végül egy év hosszabbítás lett. Bácskai János polgármester akkor elmondta: ők nem úgy járnak el, mint a tisztességtelen közéleti civilek, akik

nagy összegeket nem fizetnek be az önkormányzat kasszájába, és cserébe nem szolgáltatnak semmit. Engem ott nemcsak a „közéleti” és „civil” jelzők szitokszóként való használata háborított fel, ehhez hozzászoktunk az elmúlt években, hanem hogy azt érezte: hálásnak kellene lennünk, hogy egyáltalán itt lehetünk, miközben az önkormányzat feladatai közül számosat mi látunk el.

– Meg kell kérdeznem: milyen az önkormányzat viszonya a kultúrához?

– Erre nem tudok válaszolni, mert korábban nem volt közöttünk semmilyen interakció. A kultúráért felelős alpolgármester asszony, Kállay Gáborné nemrég el látogatott hozzánk. Napközben, nem színházidőben jött többedmagával, hogy felmérje a helyiségeinket, majd kissé csalódottan távozott. A mi esetünk egyébként nem egyedi: a 2B Galériával ugyanez történt. A szimpla politikai rosszindulaton, ami a „közéleti civil” kifejezésben csúcspontot ért el, más racionális okot nemigen tudtunk felfedezni, hiszen a Ráday utcán számos ingatlan üresen áll. Az önkormányzat nem erősen elkötelezett a kultúra iránt, de nem értem, mi a jó abban nekik, ha kinyírják a helyi kultúrát.

– Képzelnék el egy számotokra ideális önkormányzatot: milyen lenne a viszonyotok velük?

– Nagyon nehéz az ideálisról gondolkodni, mert ahhoz el kellene tudni képzelni egy normális országot is. Tény, hogy számos prioritásunk egybeesik az önkormányzatéival, ilyen például a szegregáció kérdése. Miközben mi a témához többféle törvényhozói színházat csinálunk, együttműködünk helyi civilekkel, kutatjuk a szülői tanult tehetetlenséget, az önkormányzat egyrészt megelégszik azzal, hogy a Mester utcai, durván szegregáló iskolájában van egyetlen drámapedagógus, másrészt büszkén mondja, hogy nincs az iskolával gond, hiszen nem mesterséges szegregátum. Arra gondol természetesen, hogy nem szándékosan alakították ki így, ugyanakkor elgondolkodtató, hogy egy uniós főváros belvárosában ott van egy szegregátum, aminek a felszámolásáért nem tesz semmit az önkormányzat. Ha így járna el, mi abban szívesen működne együtt, és ez a válaszom a kérdésedre: ideális esetben a civilek és az önkormányzat közösen dolgoznak, úgy, hogy ki-ki hozza a saját, nagyon különböző eszközeit. Mindenesetre a témában tartott törvényhozói színházunkra elhívtuk őket és az állami szereplőket – és el is jöttek.

– Azt mondd, a Stúdió K Színház számos olyan feladatot ellát, ami állami-önkormányzati munka lenne. Melyek ezek?

– Tisztázzuk: jogi értelemben mi nem lehetünk közfeladatot ellátó intézmény, de ha a fogalmat kiterjesztve kezeljük, akkor máris értjük, miről beszélünk. Alapvetésünk szerint a színház nemcsak önmagáért van, hanem felületként működik. Amikor eszközként tekintünk a színházra, azt persze ugyanolyan magas színvonalon kell művelni, mint más esetekben, különben nem fog működni. Azok is, akik másfajta színházideálban gondolkodnak, többnyire egyetértenek velünk abban, hogy a színháznak társadalmi ügyekről kell beszélnie. Ez olyannyira nem új gondolat, hogy sok ezer éve ezért jött létre, és emiatt tudott fennmaradni a színház. Az esetünkben ez azt jelenti, hogy a szűk értelemben vett színházi előadásaink mind társadalmi témákról beszélnek, ám ezeken túl csinálunk direkt beavatkozásokot is, melyeknek a témája aktuálisan a szegregáció és a hajléktalanság. Alapvetően évek óta a többségi és a kisebbségi társadalom viszonyát vizsgáljuk különböző szempontokból, és amíg a közállapotaink nem változnak drasztikusan, ez nem is fog változni. A témához keressük a jó, működőképes formákat. Ezért kísérletezünk a törvényhozói színházzal, amihez azért volna szükség az önkormányzat és az állam közreműködésére, mert ők hozzák a rendeleteket. Tudjuk külföldi példákból, hogy amikor döntéshozók részt vettek törvényhozói színházban, nagyon alaposan megtárgyalt és átgondolt jogszabályok születtek olyan ügyekben, mint amilyen a bevándorlás vagy a családon belüli erőszak. A műfaj atyjának, Augusto Boalnak a pályáján egyszer csak bekövetkezett az a szerencsés fordulat, hogy önkormányzati képviselő lett, én meg itt azért küzdök másfél éve, hogy valaki végre eljőjön a különböző hivatalokból hozzánk egy ilyen eseményre. Ami a szegregációt illeti, három irányban dolgozunk. Egyrészt a tényleges jogszabályok és a szegregáció felszámolásának kapcsolatával foglalkozunk, amit meglehetősen behatárol, ha egy miniszter a bíróságon a szegregáció mellett tanúskodik. Másrészt vizsgáljuk azt a kirívó gyakorlatot, amikor fogyatékosnak nyilvánítanak roma gyerekeket. Itt a kerületben egy éven át dolgoztunk egy osztállyal, ahol azt láttuk, hogy a gyerekek egyik fele valóban valamilyen fogyatékkal él, a másik fele meg roma. Amikor már jó ideje együtt dolgoztunk, megkérdeztem a legidősebb roma srácot, hogy ő miért jár ide, és olyan magától értetődő módon vágta rá, hogy azért, mert cigány, hogy ezen azóta sem tudok túllépni. A kutatásaink során kiderült, hogy ez nagyon gyakori eset, amiben az iskolák is partnerek, hiszen a fogyatékos gyerekek után fejkvótát kapnak. A harmadik irány a szülőket célozza: magas köztük a tanult tehetetlenség, ami öröklődik, vagyis nagyon komoly elszántság és kivételesen támogató háttér, a jogszabályok útvesztőjében való kiváló eligazodási képesség szükséges ahhoz, hogy a te gyerekek már ne a szegregált iskolába járjon, hanem abba, ami száz méterrel odébb fekszik. Ezek a programjaink

Alapvetően évek óta a többségi és a kisebbségi társadalom viszonyát vizsgáljuk különböző szempontokból, és amíg a közállapotaink nem változnak drasztikusan, ez nem is fog változni.

egymásra épülnek, és kiegészítő kutatást is végzünk hozzájuk.

– 2012 óta vezetitek a színházat közösen Nagypál Gáborral. Az átmenet lezajlásáról még beszélünk, de erős az a benyomásom, hogy mindent egy lapra tettetek fel, a társadalmilag érzékeny színházra.

– Nem értek egyet azzal, hogy bármit is feltettünk volna egy lapra, de ha arra utalsz, hogy egy állati jó *Rómeó és Júlia*-előadás önmagában nem fog minket érdekelni, abban teljesen igazad van. Ugyanakkor nekünk nem elég az, ha egy társadalmi traumáról szóló előadásunk csupán fontos: innovatívnak, jónak is kell lennie, vagyis muszáj, hogy történjen valami a bemutatója által. Mondok egy példát: kirándulhatunk egy klasszikus szövegbe, mint, mondjuk, az *Othello*, de azzal is valami mást akarunk mondani, mint amit általában gondolni szoktak róla, és a Zsótér Sándor rendezte *W.S. Othello* ennek meg is felel. Nem az a célunk tehát, hogy létrejőjön egy jó produkció, hanem az, hogy szülessen egy jó előadás valamiért. Míg más színházak esztétákat, kritikusokat hívnak beszélgetni, mi rajtuk kívül civil szakembereket is megkérdezzük a feldolgozott problémáról, vagyis tágitjuk a kört.

– Ez azt is jelenti, hogy a nálatok rendező alkotók témájánlatokból választhatnak?

– Mindenkiel úgy ülünk le beszélgetni, különösen, ha először dolgozik nálunk, hogy elmondjuk, minket miért érdekel a színház, hogy kortárs magyar vagy globálisan is értelmezhető problémák színházi feldolgozásában gondolkodunk, és ehhez

keresünk partnert. És innentől sokféle válasz jöhet a rendezők felől: Jeles András például Ibsen Nóráját ajánlotta, ami minket a gender-kérdések miatt nagyon is érdekelt, korábban Simányi Zsuzsa pedig a menekültkérdésről dokuszínházi, terepmunkán alapuló projektet ajánlott, ebből született a *Határaink*.

– A nézőitek mennyire vannak tisztában azzal, hogy a Stúdió K nem „csak” színházban utazik?

– A törzsközönségünk végtelenül hűséges, most, amikor baj volt, ez nagyon megindító módon is megnyilvánult, de a hűség elsődleges bizonyítéka természetesen az, hogy jönnek és mindent megnéznak. Pontosan tudják, hogy amikor egy színházi előadásra váltanak nálunk jegyet, akkor azt is fognak kapni, de azzal is tisztában vannak, hogy nálunk nem fognak egy hagyományos, klasszikus előadást látni. Tény, hogy mióta Gáborral együtt dolgozunk, a szűk színházi tevékenységen kívüli többi láb erősebb lett, miközben fontos látni, hogy folytonosság van ezen a téren is. Fodor Tamás alatt már nagyon erős volt az összművészeti jelleg, a szabadegyetemi tevékenység, de elég magára az „ős” Stúdió K-ra gondolni: az alapszemlélet nem változott. Sőt, használjuk Tamás korszakának a kreditjeit, és örülünk annak, hogy azok a nézők is velünk maradtak, hiszen kifejezetten szándékunk volt megőrizni ennek a negyven évtizednek az örökségét. A hazai színházi közegben a műhelyszerű működés eleve ritka, az, hogy mindezt állandó helyszínen és állandó társulattal tesszük, még ritkább. Az pedig, hogy

a színházi tevékenység mellett tudatos befogadó politikát művelünk, továbbá nem színházi kapcsolati hálót is szövünk, ténylegesen unikálissá tesz minket.

– Milyen modellek állnak előttetek? Honnan vesztek

át jó gyakorlatokat, honnan merítetek erőt ehhez a szer-
teágazó tevékenységhez?

– Nem könnyű valamit ennyire egyedül csinálni,
még akkor sem lenne az, ha helyzetben lennénk, de

hát nem vagyunk. A Stúdió K profilváltása alapvetően saját kútfőből zajlott, meg persze rengeteg együttműködésből született, mert szóba sem jött, hogy részt vegyünk egy társadalmi kutatásban szociológus aktív közreműködése nélkül. És nyilván ettől az iránytól nem független az, hogy a Párizs VIII Egyetemre jártam színház szakra, ahol ez a színházi gondolkodás teljesen természetes volt. Amikor Ariane Mnouchkine színházában voltam gyakorlaton, akkor az épület az ottani menekültek átmeneti szállásául, találkozási helyszínéül szolgált, a tapasztalatokból pedig később Mnouchkine csinált két előadást. Megtapasztaltam tehát, hogy ez működik, hogy ez a normális, és igazából azzal volt nehéz szembe-sülni, hogy ezért itthon meg kell harcolni.

– *Visszajöttél Párizsból ezzel a tudással, és odaálltál Fodor Tamás elé, hogy itt vagy?*

– Majdnem teljesen így zajlott: 1996-ban jöttem vissza, körbenéztem, hogy itthon melyik színház jöhetne szóba ehhez a típusú érdeklődéshez, és kiderült, hogy a Stúdió „K”-n kívül más nincs. Akkor zajlott a költözés a Mátyás utcába, felhívtam Tamást, aki azt mondta, hogy most épp minden alakul, változik, de jöjtek és nézzem meg. Tudtam, hogy engem hosszú távon csak a kísérletező színház érdekel, egy olyan hely, ahol a kudarc mögött is látszik a valódi szándék, ahol valóban akarnak beszélni valamiről. Itt ezt láttam és látom, így aztán maradtam.

– *Beszélgünk az együttműködéseitekről. Ma már sok civil szervezettel dolgoztok együtt, őket mennyire lepte meg, hogy egy színház nemcsak szóba áll velük, hanem aktív partner akar lenni?*

– Idén már nem tudnék olyat mondani, amelyik meglepődött volna, de tény, hogy az egyik korai beszélgetésen még hosszan kellett magyaráznom, mit és miért is akarunk csinálni. Az összképhez hozzátartozik, hogy a civil szektor rengeteget változott az utóbbi két évben: paradox módon a külső támadások összetartóbb, egymás iránt nyitottabb közösséget hoztak létre. A hálózatépítés, az együttműködések teljesen természetesebbek mára.

– *Színházi partnerek is van, 2013 óta a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ. Miért éppen a színházi nevelés felé nyitottatok?*

– Azt hiszem, ha a társadalmilag érzékeny színház szóba kerül, sokak fejében egyedül a színházi nevelés jelenik meg, de azt nem tudják, hogy ez önálló szakma. Amit ha rosszul csinálnak, az legalább annyi kárt okozhat, mint amennyi hasznot egy jó munka hoz. Az alapvetés érdekelt minket, és nem akartunk felkészületlenül belevágni, ezért aztán három éve kétheti rendszerességgel dolgozunk együtt a Kerekasztallal. Ebből a közös gondolkodásból eddig egy produkció készült el, a *Szélben szállók*, de hamarosan jön még két másik. A Kerekasztal Hajós Zsuzsa vezetésével egymásra épülő képzéseket tartott nekünk két, egymást követő évben: az első évben kiderült, hogy számunkra ugyanúgy fontosak a határterületek, mint számukra, ám eddig nem találtak partnert a kísérletezéshez. A második évben olyan módszertant fejlesztünk, ami a két társulat közös erősségeire épít, és csak ránk lesz jellemző.

– *Egy „normális” színházban a színész délelőtt, dél-*

után próbál, este játszik, és ennyi. Nálatok hogy bírják a színészek a sok egyéb programot, workshopot, képzést, színházon kívüli tevékenységet?

– Lehet, hogy nagyképpően hangzik, de aki ide jön társulati tagnak, annak erre van szüksége. Nem tudom azt mondani, hogy ez olykor nem terhes, tény, hogy túl sok minden van rajtunk. Túl sok a munka, túl sok az előadászám, miközben túl kevés az óra. Belső jelmondatunk szerint annyit dolgozunk, hogy attól már nem tudunk dolgozni, és ez tényleg így van.

– *Annak a fajta társadalmilag elkötelezett színháznak, ami ma a Stúdió K Színház, az egyik legnagyobb megpróbáltatást az utánkövetés és a hatáselemzés jelenti. Ti hogyan boldogultok ezzel?*

– Általánosságban igazad van, hiszen erre általában soha nem jut már se pénz, se energia. Mi azonban szinte soha nem csinálunk pontszerű beavatkozást, ami azt jelenti, hogy egy évnél kevesebbet senkivel sem dolgozunk. Ennyi idő pedig sok lehetőséget ad a kezünkbe, hiszen mi menet közben is követjük a változásokat, nem csak a projekt végét követően. Ez persze kölcsönösen komoly elkötelezettséget jelent felőlünk és a sérülékeny csoport részéről is, hiszen a folyamatos közös munka mellett folyamatosan zajlik a reflexió is, ezzel egyébként csökkentve a lemorzsolódás esélyét is. Mi kapcsolatban és munkakapcsolatban maradunk a partnereinkkel, nem szűnik meg a viszony egy fejezet lezárultakor. És erre tényleg nincs forrás sehonnan, de nekünk azért is fontos, mert ha a munkát folytatni akarod jövőre, akkor már tudod, hogy mi nem működött, hogy mik a tanulságok, hogy mik voltak a hibák, és ezt mind be tudod építeni a folytatásba.

– *Jövőre lejár az alapítványtól kapott vezetői megbízásokat Nagypál Gáborral, hogyan értékeled az elmúlt évek munkáját?*

– A megbízásunk határozatlan idejű, de a pályázatunkban valóban egy ötéves tervet raktunk le, amiben mérföldköveket jelöltünk meg, amiket el kellett érniünk. Bizonyos ügyekben előrébb járunk, másokban vannak elmaradásaink. A kitűzöttnél többet teljesítettünk például előadászámomban, ami nem jó, mégsem tudom megoldani, hogy kevesebb legyen, ráadásul nagyon kevesen értenék meg, hogy miért jó az szakmailag, ha kevesebbet játszunk. És nem tehetjük meg pénzügyi okokból sem, holott ideális esetben annyira le kellene csökkenteni az előadászámot, hogy a szűk értelemben vett színházi projektjeink elkészítésére a most szokásos hat hét helyett legalább nyolc hét álljon rendelkezésre. Van olyan előadásunk, amin akár egy évig dolgozunk, de a szokásos másfél hónap rettenetesen kevés. A tervezetthez képest hátrébb tartunk abban, hogy kifelé mennyire látszik a profilunk. Van a Stúdió K Színházról egy markáns kép a köztudatban, de például az, hogy a színház, összművészet, társadalmi projektek hármass pillére mennyire azonosítható kívülről, nem tudom. Ami viszont terv szerint zajlik: ennek a három elemnek a működése, az, hogy milyen arányban vannak jelen, hogyan támogatják egymást.

– *Kérdezhetlek már a folytatásról?*

– Nem mutat több jel, mint általában szokott, arra, hogy ne lenne folytatás.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: JÁSZAY TAMÁS